

Tidsskrift for

INTEGRATIV TERAPI OG SUPERVISJON

1/ 2009

Aktiv analyse ● Bevegelsesterapi ● Kreativitetsutvikling

A decorative graphic at the bottom of the page features a solid teal background. Overlaid on this are several curved lines in lighter shades of teal and orange, creating a sense of movement and depth. The lines curve upwards from the bottom left towards the right side of the page.

Innhold

Tidsskrift for Integrativ terapi og supervisjon

Leder 2

Av Silvia B. Grøndahl

Redaksjonens hilsen 4

Anita Stokkeland, Anne Fagereng Wessel,
Sylfest Abelsnes og Anita Madland Flåten

Afrika kaller 5

Av Birgitte P. Grannes

Fenomenologi på norsk 8

Av Sylfest Abelsnes

Presentasjon av gruppe 11 11

Av Anita Madland Flåten

En fagdag i sandynene på Jæren 12

Av Arild Stensland

Kreative medier 14

Av Ingunn Vatnøy

Vis meg ditt ansikt 22

Av Steinar Bjartveit

Integrativ ledelse 24

Av Heini Ringel

Info 27

Redaksjonen

Anne Fagereng Wessel

Anita Stokkeland

Anita Madland Flåten

Sylfest Abelsnes

Bidrag sendes til

Norsk Forening for Integrativ Terapi

Redaksjonen

Arbeidersamfunnets plass 1

0181 Oslo

anne@afwcoaching.no

Utgiver

Norsk Forening for Integrativ Terapi
(NFIT)

Styret i NFIT

Silvia Breuss Grøndahl

Ståle Johansen

Jeanette L. Musæus

Kari Nedberg

Tor Gunnar Nystad

For mer informasjon:

www.integrativ-terapi.no

ISSN 0809-6171

Det må ikke kopieres fra dette tidsskriftet i strid med åndsverksloven.

Av Silvia B. Grøndahl

Kjære lesere av Tidsskrift for Integrativ terapi og supervisjon!

Norsk Forening for Integrativ terapi har avholdt sitt årsmøte i slutten av mars. Selv om vi bor nok så spredt rundt i hele landet, er det alltid en ca 20% av medlemmene som er tilstede, dette er gledelig. Årsmøtet ble igjen en viktig inspirasjon for styret, for UF og redaksjonen, med frisk meningsutveksling og gode innspill.

Referat og andre årsmøtepapirer legges nå ut på vår hjemmeside. Dere får i juni på nytt en mail med koden for innlogging til medlemssidene.

Den viktigste avgjørelsen årsmøtet kom fram til er at vi vil prioritere å bruke våre personlige og økonomiske ressurser til en kartlegging av muligheter for akkreditering, dvs offentlig godkjenning av vår utdanning. Dertil er det nå opprettet en prosjektgruppe med UF som kjerne og forsterket med enkelte medlemmer som "brenner" for denne saken, bl.a. Nils Johan Aulie som skal lede denne gruppen. Dette vil innebære at vi må sette en del andre oppgaver på vent. Men vi vil fortsatt drifte utdanningsgruppene og satser fortsatt på å kunne starte opp en ny gruppe neste år. Og vi ønsker prosjektgruppen lykke til med arbeidet!

I dette bladet vil vi kunne lese om ledelse og lederskap i lys av et integrativt perspektiv. Når jeg treffer andre medlemmer i NFIT slår det meg ofte at det er mange av oss som har blitt tilbudt og vist vilje til å ta på seg lederstillinger. Er det slik at utdanningen i Integrativ terapi gir oss den nødvendige ballasten til å stå i utsatte stillinger? Eller gjør den integrasjonsprosessen som vi går gjennom i løpet av en 4 – 5-årig utdanning oss til de integrerte personligheter som vekker tillitt og som trengs i lederstillinger?

I denne "lederen" vil jeg derfor kort skrive noe om

vårt forhold til **makt** og til **egenomsorg**.

For det er ikke bare nødvendig å ha et avklart forhold til egen problematikk eller en godt utviklet empati for andre mennesker, man må også ha et avklart forhold til makt og bruken av den og man må vite hvordan man tar være på seg selv. På psykoterapikonferansen tok Ingunn Vatnøy opp temaet *makt i psykoterapifeltet*. Hun rusket litt i våre ellers så snille framstillinger av vårt arbeid både som terapeuter og i organisasjonene. Det måtte bli en integrativ terapeut som ikke var redd for å sette *makt* på dagsorden, som en positiv og nødvendig kraft.

Det å være leder gir vanligvis makt og makt er en forutsetning til å kunne lede og gjennomføre oppgaver med en større gruppe mennesker, eller enkelt sagt, "å få gjort noe" (bare tenk på det engelske ordet *to make*, eller tysk *machen* og *Macht*). Bruker man ikke den tildelte makten til å lede, vil det oppstå et vakuum der det blir kamp om makten. Mange arbeidstakere sliter på arbeidsplasser der makt ikke blir brukt til å få ting gjort i fellesskap, der det oppstår flere maktsentre som krever allianser og konkurranse.

For en integrativ terapeut er det naturlig å reflektere over makt og gjøre makt til gjenstand for diskusjon – og ikke minst til en åpen og ikke skjult faktor i organisasjoner og institusjoner. Dessverre fører en negativ oppfatning av makt ofte til fornektelse av denne, noe som igjen fører til at den virker i det skjulte. Petzolds bok som er oversatt til norsk "Integrativ supervisjon og organisasjonsutvikling" gir en fin oversikt over maktteorier og hvordan man kan jobbe med denne problematikken i team.

En leder trenger også å vite hvordan man best tar være på seg selv, ikke bare for å kunne holde ut i krevende stillinger men også for å være et godt forbilde for de personer man er leder for. Det

å kunne *ta vare på seg selv* og sin *personlige suverenitet* og å kjenne sine *ressurser* er en sterk kraft i utfolding av ledelse. Her har vi igjen et viktig konsept i Integrativ terapi og her bygger vi på verket til Michel Foucault, hans *maitrise de soi*, eller selvstyring, noe som også fører til en *souci de soi*, omsorg, "å sørge for seg selv og for den Andre, for tingene og verden" som konstituerer våre liv. *Personlig suverenitet* krever en selvanalyse der man finner ut egne emosjoner, motivasjoner og egen vilje (volisjoner), i tillegg til å kunne kontrollere motivasjonen, håndtere emosjoner og øve opp viljen, dvs. evnen til å fatte beslutninger og til å gjennomføre noe (Petzold, 2008, "Integrativ supervisjon og organisasjonsutvikling", s. 191). Nei, det er ikke forunderlig at integrative terapeuter søker lederstillinger og er gode ledere!

Hver lederstilling krever helt spesielle tilpasninger og det å være leder i vår forening stiller helt andre krav enn de man får på et daglig arbeid. Men som lederstillinger ellers er det en type utfordring som bidrar til min selvutvikling, sliper min vilje, mine motivasjoner, min forståelse for andre og lærer hvordan jeg i en utsatt posisjon tar vare på meg selv.

Ledelse, makt og omsorg er temaer som er spennende omtalt i den nevnte boka til Hilarion Petzold, en bok som dere kan bestille hos foreningen, vi har fremdeles et stort lager av disse. Kjøp en til deg selv og få din leder til å kjøpe en til!

Jeg ønsker dere god fornøyelse med lesing av dette bladet!

Silvia Breuss Grøndahl
Styreleder NFIT

Hilsen fra redaksjonen

Av Anita Stokkeland, Anne Fagereng Wessel, Anita Madland Flåten og Sylfest Abelsnes

Kjære lesere av tidsskriftet for Integrativ terapi og supervisjon.

Sommerutgaven av tidsskriftet er med dette sendt ut. Et tidsskrift som også denne gang kommer ut nettbasert. Vi tror dette kan være måten å gjøre det på, også framover. Vi drøftet nett versus papirutgave på årsmøte. På samme tid som noen savner papirutgaven, har en nettgave klare fordeler. Nettvarianten er enkel å utbre. Kun et tastetrykk skal til for å videresende dokumentet. På årsmøtet ble det også besluttet at det skal jobbes for akkreditering og høyskolestatus for Integrativ terapi. UF er basis for en prosjektgruppe som skal arbeide med dette.

Vi vil gjerne vise hva som skjer i landet av NFIT-aktivitet i tidsskriftet. Vi tar imot både fagartikler og mer artikkelstoff. Så gi gjerne redaksjonen et hint når Integrativ terapi er på dagsorden på din arbeidsplass. I denne utgaven får vi høre fra Stavanger og fra den nyeste utdanningsgrup-

pen, blant annet. I forbindelse med konferansen VERDIVALG i Stavanger i april – 09 (se www.offin.no) ble det utarbeidet et hefte bla. med artikkelen "Vis meg ditt ansikt" ved psykolog Steinar Bjartveit ved BI. Han hevder at ledelse ikke kan læres - det kan vokse fram gjennom de valgene du tar som enkeltstående individ og gjennom den karakter du bygger som menneske. Redaksjonen fant artikkelen av interesse for leserne og har fått anledning til å gjengi den." Samtidig utfordret vi Heini Ringel til å skrive om ledelse ut fra IT og supervisjonstenking.

Redaksjonen er utvidet med Sylfest Abelsnes fra gruppe 11. Det er en styrking av tidsskriftet.

Vi takker for gode bidrag til denne utgaven. Skriv den ut på papir, og ta den med deg ut i sola og del den gjerne med andre.

God sommer!

Afrika kaller

Av Birgitte P. Grannes

Midt i mørkeste nordiske vinter, reiste jeg for 5. gang til Afrika for å bo med storfamilien i Maisha Mema Nairobi, Kenya. Maisha Mema betyr for et bedre liv.

Jonny Mydland fra Stavanger som driver dette barnehjelpsprogrammet for ca 220 barn i alderen fra 4 – 20 år sammen med sin sveitsiske kone Marianne, har jeg kjent i ca 20 år. Mange av de 20 – 25 barn som bor der, har jeg fulgt siden 2001, samt flere av de mange barn som bor i slummen og både kjente og nye barn løper meg i møte med åpne armer og store smil.

Det blir en travel tid med mye moro og ufattelig mye varme. Jeg undres hver gang på hvor de tar det fra – de som har opplevd så store tap og smerte tidlig i livet.

Jeg bidrar med kartlegging av funksjonsnivå, utredning i forhold til skader etter omsorgsvikt og tidlig rusmisbruk (ofte lim sniffing eller sprit de har fått av moren for å lindre sult) traumer etter overgrep og andre vonde opplevelser med mye sykdom og dødsfall i nærmeste familie m.m. Ut fra dette gir jeg veiledning til de voksne i Maisha Mema og til skolen.

Mye av min tid brukes til fysisk, psykisk og sosial stimulering med mange ulike aktiviteter. Jeg lager trolleig, har med perler, garn, strikk, tau osv. Barna lager ball av gamle sokker og sandposer. Vi bruker gjenbrukspapir, fletter av juleband, lager armbånd, hekler dukkeklær av garn – til brukte dukker fra velstandsbarne her i Norge. De lærer også å repparere egne klær. Vi får fram mye glede i kjærlig samvær og alltid med mye nærhet. De tar igjen sin tapte barndom – og jeg ser at nye større barn må få lekt seg ferdig med det samme som de små trives med – og her med så mange barn i ulik alder går det helt fint.

Vonde opplevelser bearbeides både i samtale og lek. Med tegninger og trolleig får de sagt mye, likeledes i drama, dans og sang. Noen av de unge voksne kommer og ber om samtaler – gjerne mens vi går en tur. Sosialisering skjer i alle sammenhenger ved rengjøring sammen, middagslaging, spill og sport, der man må trene på turtaking økes frustrasjonsterskelen.

Jonny er glimrende musiker og bruker keyboard når de har fine sangkvelder i familien.

I Clubhouse er det flere musikalske medarbeidere. Tidligere hadde de et kor, der Julius skrev flere rørende sanger. Dette er overtatt av en kvinnelig medarbeider som også skriver sanger. Her har de også sangleker og drama m.m.

I Soweto – slummen har Maisha Mema programmet oppfølging av ca 200 barn og unge med daglig leksehjelp, mat og aktivitetstilbud i klubbhuset der.

Helse og hjemmeforhold blir fulgt opp i slummen. Overgrep blir anmeldt samt tiltak blir iverksatt.

Undervisning og støtte til foreldre/omsorgspersoner er satt i system bl.a. ved en samling for alle 1 ettermiddag i måneden.

Foresatte velger tema. Da jeg var der, hadde de

fokus på "hygiene og helse". Programmet starter med felles sang, informasjon om temaet som deretter blir diskutert livlig i grupper. Avslutningsvis er det sang og mat og drikke. Mindreårige barn blir tatt med og det blir livlig.

En ettermiddag kom en ca 10 år gammel gutt til porten og sa: "Now I want to learn". Han hadde albuen helt vridd ut av ledd og var skamslått i ansiktet. Han fikk hjelp til sykehusinnleggelse og operasjon. Mormor og onkel ble hentet (meget beruset begge to). Denne gutten er et av de unntakene, der det gis hjelp selv om han ikke var med i programmet.

Sport og gymnastikk er fast hver lørdag. Akrobatikk på høyt nivå har blitt en utfordrende aktivitet som det er kø for å få delta i. Frivillige og noen betalte medarbeidere gjør sitt beste for å støtte det enkelte barn og gi dem håp, utdanning og en fristund fra vårt ståsted, utålelig livssituasjon.

Tanker jeg gjør meg, er hvordan barna har klart å opprettholde evnen til å reparere seg selv og hverandre.

Barna er veldig motiverte for livet og viser ufattelig mot og kraft til å stå på, ta utfordringer og finne kjærlighet og nærhet til næring. De fleste legger lokk på sine tap og ser framover og for alle er det "felles skjebne og trøst". Dessverre er mange plaget av mareritt, de er urolige og må sikre at mat er tilgjengelig.

Et av de vesentligste element i familien/hjemmet er "reparenting".

Trygge tilgjengelige voksne til enhver tid i tydelige rammer med klar struktur og veksling mellom lek og plikter.

Jonny og Marianne bor der selv og en kenyansk husmor bor i jentehuset. Barna har alltid et fang å sitte på, noen som ser og "rydder opp" ved misforståelser og uønsket atferd hjemme og på skolen. De har også tilgang til modeller i de voksne og med "søsken" som er eldre, jevngamle og yngre.

Denne vinteren møtte jeg igjen Samuel som for 3 år siden var en liten villstyring med store problemer knyttet til å tåle nærhet. All kontakt var via aggressivitet og smerten lyste fra øynene. Han bodde i slummen, hadde en stor skade i pannen og viste tegn på fysiske og psykiske overgrep og omfattende omsorgsvikt. Ved neste besøk ett år senere fungerte han litt bedre. I dag går han på skole og har daglig støtte i "Clubhouse", men viser fortsatt ganske aggressivitet i lek og kontaktform. Han bor i familien, sparker fotball med de andre guttene og er veldig omsorgsfull med de minste barna. Han gjør alle oppgaver med lekselesing og huslige plikter uoppfordret og veldig nøye. Han er skoleflink og interessert. Når han ser oss smiler han fra øre til øre og det blir mange gode klemmer. Tidligere kom han bakfra og helst i armlengdes avstand.

Jeg spurte Jonny hva som hadde bidratt til å "reparere" den ulykkelige gutten. Han fortalte at da Samuel flyttet inn i familien for ca ½ år siden hadde Jonny bokstavelig båret ham i armene den første måneden. Han kommer stadig og ber om en klem. Men uttrykket i øynene er ofte en gammel manns. Han gråt sårt da jeg måtte reise. Nå vet jeg at han har kjærlighet og en framtid.

I Maisha Mema følges barna opp til de klarer seg selv. Etter evner får de tilbud om gymnas eller læreplass og praktisk utdanning. Utrolig nok klarer mange seg bra på skolen med den strukturerte hjelpen de får. Mange var analfabeter da de kom inn i programmet. Noen "rømmer" tilbake til livet på gata og får flere sjanser tilbake i Maisha Mema. Noen klarer seg ikke, men har likevel fått noen trygge gode år i oppveksten. *Det som skulle vært alle barns rett.*

Jeg skriver gradueringsoppgave om dette (traumebearbeiding) knyttet til Integrativ terapi. For mer informasjon se internett: <http://www.MaishaMema.org>

Fenomenologi på norsk

Av Sylfest Abelsnes

Å sette seg inn i erkjennelsesteorien og antropologien som ligger til grunn for Integrativ Terapi kan være en krevende øvelse. Som relativ fersk i faget og nykommer i det foreløpig noe uoversiktlige landskapet som metateorien inviterer en inn i, er det fristende å peke på to personer som for undertegnede har ført til gjenkjennende nikk og gitt ledetråder gjennom et til tider tilsynelatende uveisomt og vanskelig gjennomtrengelig kratt. Som vel de fleste av oss sliter jeg med språket og terminologien, og da kan det være nyttig å henvise til folk som har presentert mye av dette tankegodset på norsk, ja sågar på et ganske leselig nynorsk.

Hans Skjervheim er den filosofen som lanserte kontinental filosofi på nytt på 60-tallet i det norske akademiske miljøet som på det tidspunktet var preget av empirisk og analytisk filosofi med professor Arne Næss som nestor. Skjervheim satte spor etter seg ikke bare i norsk humanistisk vitenskapstenkning, men også i tysk. At han i 1988 fikk den meget prestisjetunge "Bundesverdienstkreuz, Forbundsrepublikken Tysklands fortjenestemedalje av første klasse", er et uttrykk for dette, og det ble i denne forbindelse pekt på hva han hadde betydd for tyske filosofer som f. eks Karl-Otto Apel og Jürgen Habermas..

Skjervheim skrev sitt første filosofiske essay i 1957. "Deltakar og tilskodar" bærer i seg essensen av de problemstillinger han senere kom til å arbeide med. Som et råd til de som blir inspirert til å sette seg inn i Skjervheims tenkning, er dette et fint sted å begynne.

I Deltakar og tilskoder foregriper han det som senere ble en av hans viktigste oppgaver, nemlig å vise hvor utilstrekkelig og til dels skadelig et positivistiske vitenskapssyn kunne være når man

appliserte det på humanvitenskapene, vitenskapene om mennesket, sosiologi (som var hans fag i tillegg til filosofien), psykologi, pedagogikk, osv. Positivismen, eller objektivismen, (i senere arbeider også benevnt som naturalismen) beskjeftiger seg med objektivt verifiserbare fakta. Ett av Skjervheims hovedpoeng er at i det øyeblikk man reduserer et menneske, eller menneskelige handlinger eller ytringer til noe som kun betraktes og studeres som objekter, kan man lett komme til å krenke den andres menneskeverd: "*Ved å objektivere andre går ein til åtak på den andre sin fridom. Ein gjer den andre til eit faktum, ein ting i si eiga verd.*"

I forholdet til andre er det viktig aldri å slippe av synet at den andre har vilje og intensjoner, er i prosess i sin livsverden. Skal man kunne vite noe om andre, lære den andre å kjenne, må man åpne seg og stille seg spørrende og lyttende til det den andre sier, være deltakende i den andres livsverden. En må forholde seg til den andre som subjekt, i dialog om den felles livsverden. Og det var dette som var det viktigste temaet i Skjervheims filosofi, det "*å vera i verden med andre på den rette måten*". Eller som Asbjørn Aarnes skriver i forordet til D&T: "Det er ingen annen nøkkel til Skjervheims filosofi enn forståelsen av hans forståelse for andre".

Skjervheim sier om den hermeneutiske sirkelen: "*Det det gjeld om er ikkje å koma ut av denne sirkelen, men å vera i han på den rette måten. I siste instans er det eit spørsmål om den rette måten å vera med andre i verda på.*"

Med denne bakgrunnen hevder han videre at "i siste instans er grunnproblemet i hermeneutikken eit moralsk og moralfilosofisk problem, moralitet her forstått som det nødvendige praktiske vilkåret for symmetri mellom personar."

Symmetrikravet knytter han an til Kants praktiske filosofi.

Denne ubetingede respekten for den andre er noe av det som fascinerer meg mest med Skjervheims filosofi. Å ha dette som et utgangspunkt i møte med andre, det være seg i så vel terapeutiske relasjoner som ellers der mennesker møtes i kokreative prosesser er essensielt.

Skjervheim var en aktiv debattant og samfunnskritiker. Han engasjerte seg sterkt mot fenomener som kom i veien for denne respekten for den andre. Det positivistiske vitenskapssynet innen humanvitenskapene var en av hans første kamparena, videre et oppgjør med marxistisk filosofi og teori. Kritikken av innføring av målstyring, eller "management by objectives" i bl.a universitetene var en av hans siste kampsaker.

Ser vi på utviklingen i samfunnet og dets institusjoner etter Skjervheim, der MBO og New Public Management får et stadig mer dominerende innpass, kunne vi gjerne trenge hans stemme nå. Når det vi gjør innen f. eks helsevesen og skole skal vurderes etter objektivt kvantifiserbare mål, når relasjoner blir sett på som produkt, når fastlagt prosedyretenking og strenge metodekrav pålegges psykologene, når "åndsarbeid blir gjort om til varer", da savner noen av oss stemmen fra Myrkdalen.

Anne Luise Kirkengen er allmennlege og professor i medisin. Hun har i en mannsalder arbeidet med og forsket i overgrepssproblematikk, og tar bl a i boken "Hvordan krenkede barn blir syke voksne" et ganske kraftig oppgjør med tradisjonelt medisinsk vitenskapssyn, i tråd med Skjervheims positivismekritikk og med referanser til fenomenologisk filosofi, i hovedsak til Merleau-Ponty.

Der Skjervheim var teoretiker med adresse til humanvitenskapene som sosiologi, pedagogikk og psykologi, knytter Kirkengen sine tanker direkte til omfattende klinisk medisinsk praksis.

Felles for mange av Kirkengens pasienter er at de har oppsøkt sin fastlege på grunn av invalidiserende fysiske symptomer. Legen sender pasienten til andrelinjetjenesten for videre utredning, de gjør ingen objektive funn som forklarer symptomene, og pasienten blir sendt til ytterligere utredning i tredjelinjetjenesten. Heller ikke her kan man med de metoder man rår over finne noen objektive funn som bekrefter sykdom. Pasienten er teknisk sett frisk, plagene eksisterer ikke i den forstand at noen sykdom ikke er påvist.

Kirkengen setter seg ned og snakker med disse pasientene, hører på deres historier og erfaringer og finner at plagene er høyst reelle og forståelige. Hennes bøker er fulle av kasuistikk som forklarer hvordan traumatiske opplevelser manifesterer seg i kroppen.

I likhet med Skjervheim er hennes anliggende i boka etisk:

"Hele mitt anliggende er etisk i sitt vesen. Med det vil jeg si at jeg oppfatter grunnlaget for det medisinske kunnskapsuniverset, den biologiske, organdelte kroppen som ikke er besjelet og derfor ikke bærer mening og erfaring i seg, som urett. Kunnskapens vesen, et kondensat av objektiverende og abstrahert observasjon gjør menneskets vesen urett—det er det jeg mener.

Det dualistiske synet på mennesket, at mennesket består av soma og psyke og at det er naturlig å dele den medisinske vitenskap i to, somatikk og psykiatri, er en forestilling Kirkengen går til felts mot. Hun viser til at "forskere i den såkalte

frontlinjen av biokjemisk forskning har vist at "menneskelig erfaring former kroppslig materie. *Det innebærer faktisk at den biologiske forståelsesrammen for menneskekroppen må falle*", konkluderer hun med i forordet.

Som alternativ til den rådende måte å tenke på menneskekroppen på, som hun karakteriserer som "dualistisk, mekanistisk og fragmenterende", legger hun fenomenologiens menneskeoppfatning til grunn, slik den kommer til uttrykk hos Merleau-Ponty.

Hun skriver bl.a. om Frank som har vært gjennom en runddans i helsevesenet og lidd i tiår etter tiår av smerter:

For den videre forståelsen av Franks smerte og dens gjenkomst må jeg nå igjen gå til Merleau-Ponty og hans forståelse av menneskers måter å være i verden på. Væren er et fenomenologisk begrep. Det står ikke for en statisk tilstand, men snarere for en tilblivelse, en dynamisk prosess, en dynamisk interaksjon mellom jeget og verden. Kroppen tar del i denne tilblivelsen, rettere sagt er den tilblivelsen av jeget. Kroppen er ikke en gjenstand. Et menneske både er og har sin kropp, samtidig.....

Det er fristende å fortsette å sitere, men det får være nok nå, som smakebit vil det kanskje gi mersmak for noen.

Et av poengene med disse skriviene er å peke på hvordan erkjennelsesteori og vitenskapssyn er nøye knyttet til menneskesyn og etikk.

Videre er det et poeng for meg å peke på at vi i I.T. er en del av en tung tradisjon, og ikke så eksklusive som noen kanskje fryktet.

Dagens mainstream psykiatri er gjennomgripende

preget av de syn som her er underlagt kritikk. Mange som arbeider innen systemene sliter. Pasienten blir observert, kategorisert og diagnostisert uten at noen hører hennes stemme. Mange privatpraktiserende psykologer velger å arbeide uten driftsavtale fordi de ellers er underlagt prosedyre- og metodekrav fra helseforetakene som strider mot deres faglige integritet. Vi kan med frimodighet stå fram med vår godt funderte faglighet og finne allianser innen det etablerte helsevesen så vel som utenfor.

Kirkengen Anna Luise: *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. 2. Utg. 2009.

Kirkengen Anna Luise: *Forstyrret barn -forstyrret liv*. 2007.

Skjervheim Hans: *Deltakar og tilskodar og andre essays*. 1996.

Teknikk, politikk og utopi, 1996.

Slaaterlid, Hermund (red): *Regime under kritikk. Hans Skjervheim i norsk filosofi*. 1997

Sørbo, Jan Inge: *Hans Skjervheim – ein intellektuell biografi*. 2002.

Presentasjon av gruppe 11

Av Anita Madland Flåten

Bakerst fra venstre: Janet Kolstø (Harfsfjord), Mette Aakerholm (Stockholm), Tor Skulgam (Tromsø) Sigrid Sigmundstad (Volda i Sunnmøre).

Foran fra venstre: Christopher Knill (Nesodden), Hege Reitan (Oslo), Astrid Lindmann (Kristiansund) Birgitte Bjørnstad Sæbø (Oslo) og Sylfest Abelsnes (Stavanger).

Gruppen er spesielt fornøyd med alderspennet som er fra 32 til 61 år. I det daglige er disse å finne på ulike arbeidsfelt. Filmregissør, gartner, familierapeut, barneverntjenesten, sykehusprest, scenekunstner og kursholder.

De fleste har kommet i kontakt med IT gjennom møter med personer i sine faglige nettverk som har denne utdanningen. I tillegg har noen gått i individuell terapi hos Integrativ terapeut.

De hadde første gruppesamling i januar 2008. Heini Ringel og Ingunn Vatnøy er lærere terapeutene de to første årene av utdanningen.

Miljøet i gruppen har vært preget av åpenhet, romslighet, ærlighet, tillitt, engasjement og trygghet, noe de mener skyldes gode lærere terapeuter. Det gode miljøet ble etablert tidlig i utdanningsfasen.

Gjennomgangstema har vært "å ta plass". De har også vært opptatt av å sette grenser, avstand og nærhet og rollemangfoldet og rollekompleksiteten den enkelte står i.

Gruppen betyr mye i den enkelte sitt liv og deltakelse i gruppen er sentral i prosesser de har i det daglige livet.

De fleste ønsker å fortsette utdanningen når de to første årene er ferdige og planen er å bli Integrativ terapeut og drive individuell terapi.

De er opptatt av IT sin status innen utdannings-systemet og helsevesenet og ønsker at det fortsatt jobbes med å få godkjent utdanningen som en del av høyskole/universitetssystemet. To av medlemmene sitter i UF-utvalget.

En fagdag i sanddynene på Jæren

Av Arild Stensland

Friluftshuset på Orre, 14de mai: En kompetansegruppe for fysiske aktiviteter med ansatte fra institusjoner på Jæren og i Ryfylke samles for faglig påfyll og teamutvikling, blant andre fra Stavanger DPS avdeling Lassahagen. 16 personer på stoler i ring, i rom med vindu mot sand.

Programmet har tre hoveddeler: Frem til lunsj er det "Integrativ terapi, - bevegelse i og mellom mennesker" ved undertegnede. Etter lunsj er det Qui gong ved Susanne Falck fulgt av aktiviteter i sanddynene ved Ann Elin, som er med i gruppen: Kompetansegruppen sveises sammen også gjennom lek, konkurranser og samspill.

- Så hvordan kan dette ha kommet i stand? Jeg fikk oppdraget om å bidra etter omtale og innlegg i forrige nummer av Tidsskrift for Integrativ terapi og supervisjon (2/2008). Min konklusjon er at bladet leses og kanskje av flere nå som det foreligger i elektronisk utgave og lett kan lastes ned fra NFITs egne hjemmesider. Mao – det kan lønne seg å synes i tidsskriftet vårt: Det var inspirerende og kjekt å møte denne kompetansegruppen og oppleve at i møtet oss i mellom er det mye grunnleggende felles i forståelsen av det å være et menneske blant andre mennesker. I tillegg var det et betalt oppdrag; "cash and roses...".

Det er selvfølgelig begrenset hva som kan formidles om Integrativ Terapi i løpet av en formiddag. Det ble samtale, litt teori og invitasjon til dialog og øvelser, for de som ville.

Invitasjonene er i retning av å kjenne etter, bevegelse, bruk av kreative teknikker og evt. avspenningsøvelse og for dem som vil – dele noen erfaringer i smågrupper eller i plenum. Reflektere over det som er. Hensikten er å bidra

til at noe av det vi snakker om til en viss grad kan oppleves og erfares, og at det ikke bare snakkes om. Noen eksempler:

Strekøvelse på stolen

Stolen er noe kjent, noe vi bruker daglig. Målet er en langsom begynnende sentrering av kropp og sinn. Å strekke seg kan være knyttet til det å beskytte seg, skyve vekk – eller til oppvåkning og evolusjon.

Strek dere sittende – beveg armene i alle retninger og kjenn etter. Prøv å løfte stolen mens du sitter på den, hold fast og slapp av. Gjerne flere ganger. Kjenn på forskjellene.

Press først den ene fotsålen mot gulvet, så den andre – og så begge, og kjenn etter. Ha føttene godt plantet i gulvet og begge sitteknutene likt i underlaget. Rull overkroppen fremover så hoftevin-kelen forminskes, og vær bevisst pusten – Kjenn på pusten i ryggen.

Pusten er en vei til emosjoner og følelser. Rull bakover forbi tyngdepunktet. Og tilbake til tyngdepunktet, sitt litt i ro, lukk øynene og kjenn etter: - Tenk på nær fortid: hva jeg kom fra til dette seminaret. Tenk på ønsker og håp for fremtiden. Hva vil jeg / ønsker jeg her og nå? Hvordan har jeg det nå? – Hva vil jeg evt si om det, vil jeg si noe?

Inviterer til å velge et enkelt ord som beskriver hvordan du har det akkurat nå.

- Fikk dere det til? Det går an å delta tilsynelatende, velge å la være å ta imot invitasjonen: Forsvar, passer ikke, gjøre seg selv litt hard kanskje, – eller kjenne seg sårbar.

Refleksjon: - Noen som har lyst til å si noe om hva som kan være hensikten med en slik øvelse?

Møte oss selv – og hverandre i omgivelsene

Hvordan kan vi nå fram til et annet menneske? Bevege – og la oss bli beveget av andre?

Å møte en person er å møte hele hans historie, hele mennesket. I Integrativ Terapi er vi opptatt av å møte klienten på flere plan, som et helt menneske. Det å nå frem, forbi overflaten er en forutsetning for at møtet kan virke støttende eller helbredende.

”Jeg er min kropp”, kroppen er ikke bare noe jeg har. Kropp og helse sidestilles med intellektet; og er ikke underlagt et styrende intellekt. Et mål kan være å få kropp, følelser og intellekt til å spille på lag – og ikke mot hverandre; mer integrert.

Begrepet ”**ko-respondanse**” i Integrativ Terapi dekker helhetlige møter mellom mennesker. Korespondansebegrepet dekker også møter med ulike deler i en selv; det kan være ulike behov som står mot hverandre – kroppslig og emosjonelt. ”Diskutere med seg selv”? –

Vi går ut på gulvet, finner vårt eget tempo. Prøv gjerne både langsom og rask gange, til du finner det som passer for deg. Gjør deg kjent med rommet, og omgivelsene.

Ta kontakt med de du møter på din vei. Eksperimenter med ulike måter å møtes på – uten ord – og kjenn etter kvaliteten og nyansene i det: For eksempel med fingertuppene, - kanskje et smittende smil – eller et gjesp? Et håndtrykk? En skulder (kald eller varm?).

- Kjenn etter hva som skjer hvis du vil møte andres blick en stund; hva gjør det med deg – og kan du ane noe om hvordan den andre har det nå? – Kjenn etter hva som skjer når du nærmer deg forskjellige mennesker, og velg å møte et blick, eller la være å møte det. Utforsk gjerne ulike avstander og ulik intensitet for å kjenne på dine grenser.
- Finn en å samarbeide med: Rygg mot rygg – reis opp / sitt ned. Hvordan er det å støtte en annen og stole på en annen? Det jeg gjør sammen med noen, må gjøres annerledes enn når jeg gjør det alene. Reis opp og sitt ned alene, etterpå.
- Finn deg en plass som kjennes riktig ut, for deg – ta frem fargestifter og ark og uten å tenke – la fargene komme ut på papiret. Uten tanker om å prestere, uten å tenke etter hva som skal fargelegges, hva tegningen skal bli. La det ubevisste komme til uttrykk, få til en dans mellom indre prosesser og fargene uten plan. En korrespondanse med deg selv – Eller – formuler noen tanker med blyant, hvordan har du det nå, på samme måte. Det du gjør, er ditt – og behøver ikke deles med andre, om du ikke vil. 10 min)
- Dann smågrupper på 2 – 3, og samtale om opplevelsene – de som vil. 15 min. refleksjon. (Husk at den som har laget tegningen eller skrevet noe som han eller hun vil dele, eier fortolkningen. Andre kan inviteres til å gi sitt perspektiv.
- Har noen lyst å reflektere i plenum om hva de opplevde i denne øvelsen / prosessen, eller si noe om hva som kan være hensikten med den i en terapeutisk setting?

På sitt beste kan psykoterapi være en vei til vekst og kreativitet, selvoppladning, holde seg ung og bringe nytt inn i livet. På sitt verste kan det hindre vekst. Et bredt syn på terapi innebærer bl.a. helbredelse, forsiktig støtte og ettersyn, og personlig utvikling.

Integrativ kunst- og kreativitetsterapi

Kreative medier og intermediert arbeid

Om forfatteren:

Ingunn Vatnøy (Msc) er integrativ terapeut, med diplom fra EAG, Tyskland.

Hun er master of science i supervisjon og coaching fra Donau Universitet, Østerrike. Ingunn Vatnøy har allsidig erfaring med krisehåndtering, relasjonsbygging, organisasjonsutvikling og undervisning. Hun underviser også i integrativ terapi og har spesialkompetanse innen identitet- og kultur danning og arbeid med kreative medier.

Kreativitetsterapi og intermediert arbeid er en av de viktigste metodene innen integrativ terapi ¹. Ihlse Ohrt er pioneren i utvikling av metoden som har blitt et solid fundament i integrativ kunst terapi. Jeg har selv hatt gleden av å lede utdanningsseminarer i kreative medier og intermediert arbeid sammen med Ihlse Ohrt, Heinz Peters, Ulf Bolland og Bjørn Klunde. De har alle på ulike måter inspirert til denne artikkelen.

Min intensjon er at artikkelen skal gi en ramme for videre lesning. Jeg ønsker at teksten kan bidra til en begynnende teoretisk refleksjon over hva man opplever på et utdanningsseminar med kreative medier og intermediært arbeid, og at teksten også bidrar til å se videre muligheter for egen terapeutisk praksis.

Kreative medier.

Medier kan vi definere som *bærere av informasjon* eller som *informasjonssystemer i kommunikasjonsprosesser*.

Språket er et så selvsagt medium. Det er lett tilgjengelig og det er det vi oftest benytter oss av. Det fører med seg at saksforhold dominerer på overflaten i kommunikasjon. Det som foregår av mellommenneskelige prosesser utover saksforholdet blir vanskelig å få øye på og blir ikke tema for oppklaringer. Talespråket alene er ikke egnet til å

få tilgang til følelser, intuisjon, lengsler, motstand, streben, fantasi, fasinasjon og fornemmelser. Vår oppgave er å etablere empatiske prosesser slik at disse delene av oss blir tydelige. Dette fordi de ikke bare fører til sosial utvikling og kreativitet, men også fører til sosiale begrensninger og misforståelser mellom mennesker. Stemninger og følelser må altså bli tatt hensyn til om de skal få positive utfall i arbeid med kommunikative prosesser og samhandling.

Kreativt arbeid er emosjonelt arbeid og omfatter hjernens limbiske system ². Amygdalla forbinder følelser med sensorisk informasjon slik at det kan dannes mening i neokorteks. For å starte kokreative ³ prosesser, må vi arbeide med medier som kan få tak i emosjoner og atmosfærer. Dette er tilstander som ikke talespråket så lett får tilgang på. Her er det de kreative mediene kommer inn. Det er medier som farger, leire, maling, musikk-instrumenter, kollage, visualiseringsmaterialer, eventyr og poesi. De har en materialkvalitet med en slik oppfordringskarakter ⁴ (affordance), at de har tilgang til emosjoner.

Problemer i relasjoner oppstår gjerne ut av ubevisst informasjon eller ubevisst dynamikk. Overføringskonstellasjoner ⁵ og motstandsmekanismer er

vanligvis ikke tilgjengelige for vår bevissthet. Da bruker vi medier som er egnet til å få fram ubevisste deler av kommunikasjonen slik at budskap blir tilgjengelige kan identifiseres og klargjøres. Kreative medier har og en proaktiv ⁶ funksjon slik at det er mulig å diagnostisere personlige og mellommenneskelig dynamikk.

Mennesket forandrer og forandres, skaper og skapes. Med dette som antropologisk utgangspunkt ⁷ må vi regne utviklings- og forandringsprosesser i terapi og spesielt kunst terapi som uttrykk for et generelt livsprinsipp. For å skape må vi ta i bruk *hele mennesket*. Forskjellige medier har forskjellig oppfordringskarakter og kreative medier appellerer til det skapende mennesket. Dette må få følger for vårt arbeid med heling, utvikling og forandring.

Kreative mediers oppfordringskarakter (affordance)

At forskjellige medier virker ulikt oppfordrende på oss og at kreative medier virker stimulerende på aktivitet i det limbiske system, støttes av forskning og dokumentert observasjon. Hvilke av de tilgjengelige kreative medier som egner seg best i ulike deler av terapeutisk arbeid, er mye preget av subjektive teorier og kollektive erfaringer blant de som arbeider innenfor denne metoden. I denne artikkelen kan jeg ikke vise til konkret forskning i forhold til å kategoriserer mediene i forhold til ønskede prosesser. Dette er et område for videre forskning. Det vi kan støtte oss på er litteratur om hvor i hjernen ulike sanseinntrykk berører og hvordan de virker på ulike hukommelsesprosesser. Det vi vet og som er uhyre viktig å være var for, er at selv om det finnes generelle trekk ved et mediums oppfordringskarakter, vil mennesker alltid være ulike. Det vil alltid være noen som har

helt spesielle erfaringer med ulike medier og vi må alltid være åpen for å fange opp ulike måter å agere og reagere på et medium.

Det er og i denne sammenhengen viktig å understreke *potensen* i bruk av kreative medier og understreke betydningen av *personlig erfaring*. Ved å tilegne seg slik erfaring i gruppe oppnår vi å se hvor forskjellige vi er og hvordan denne forskjelligheten bør ivaretas. Det er også viktig at gruppelederne er kompetente og kan være rollemodeller for hvordan forskjellighetene ivaretas. Man må kjenne virkningen av materialene og betydningen av nøyaktighet i introduksjonene. Dessuten må vi ha respekt for den enkeltes grense for hvor dypt de vil gå i egne prosesser og hvor mye de vil dele med andre. Det vil også være forskjell på dette om vi arbeider med et arbeidsteam, en terapigruppe, i en utdanningsgruppe eller i individualitetsterapi.

Vis spesielt oppmerksomhet mot den enkeltes grenser og legg til rette for at de som deltar skal kunne møte seg selv, de andre gruppemedlemmene, sin medstudent eller sin kollega, neste dag, uten å føle at hun eller han har "avslørt" mer enn ønsket. Det er svært viktig at terapeuten er oppmerksom på den enkeltes integritet og legger til rette for at personlige grenser blir respektert. Kreative medier kan være forførende og vi må ha etiske betraktninger rundt de prosessene vi setter i gang.

I utdanningen i integrativ terapi trener vi studentene til å være åpne i sin tolking av kreative uttrykk fra klienter. Fargen rødt kan være sorg for noen og glede for andre. En stein kan varme noen og avskrekke en annen. Vi hjelper klienten til å utforske sitt eget uttrykk ved å åpne opp for ulike

tilnærminger. Når vi formidler noe av våre egne assosiasjoner er det med tydelig beskjed om at dette ikke er annet enn vår reaksjon og at det forteller klienten noe om hvordan hans uttrykk virker på denne terapeuten. Det er bare klienten selv som kan bestemme om reaksjonen også samstemmer med hva han faktisk har uttrykt.

Intermediert- og intramediert arbeid.

I dette avsnittet skal vi se på hvordan arbeid innenfor et kreativt medium og skifte mellom medier kan hjelpe klienten til å få tilgang til informasjon om seg selv. Dessuten skal vi også se på hvordan det skapende arbeidet kan føre til endring av selvoppfatning og dermed gir mulighet for endret adferd. Å arbeide *intern*mediert betyr at vi arbeider prosessuelt fra et medium til et annet. Vi kan for eksempel først skrive et dikt, deretter la diktet virke tilbake på oss og så tegne en tegning på bakgrunn av diktets inntrykk.

Senere kan vi forstørre en del av tegningen i en ny tegning. Det siste er et eksempel på at vi arbeider *intramedi*ert.

Å arbeide med forandring i terapi må ikke i prinsippet skille seg fra et generelt livsprinsipp. Prinsippene vi arbeider etter i terapi må samstemme med menneskesynet vårt. Dette er en grunnleggende holdning i integrativ terapi som overgripende metode ⁸.

Kokreativitet er et konsept som er bygget på et aksiom (en grunnsetning) om at all væren er medværen (ko-eksistens). Det er utgangspunkt for menneskesynet som ligger til grunn for integrativ terapi som overgripende metode og intervenserende praksis.

Ihlse Ohrt er inspirert av førsokratiske filosofer. Her kan Heraklit, kjent for aksiomet – alt er i

evig forandring og dikteren Ovid og hans mest betydningsfulle dikt "Metamorfoses" nevnes spesielt. Hun har sammen med Hilarion G. Petzold skrevet en artikkel om metamorfose og transformasjonsprosesser i terapeutisk arbeid. Konseptet metamorfose - transformasjon eller forandring av form, er i den artikkelen utgangspunktet for en diskusjon om det karakteristiske med intermedialt arbeid i integrativ terapi. Det er også et bakteppe for meg i mitt arbeid. Ohrt og Petzold skriver:

Gresk filosofi har påvirket oss med sin innsikt om mennesket og gjør at vi ser på mennesket som et vesen i stadig forandring og som ser seg selv som selvforandrende i sin metamorfose Dette fundamentale antropologiske utgangspunktet harmonerer med Phytagoras visjon, med Heraklits kognitive teori og modell for mennesket og med Anaxagoras kosmologi som presenterer et ekstremt dynamisk bilde av virkeligheten.

Liv er sett på som transformasjon og rigoritet som død ⁹.

Mennesket er født inn i en tid og i et livsrom i konstant forandring. Dette er nedfelt som et kontinuitet/ diskontinuitet og metamorfose prinsipp i ko-respondens-modellen i integrativ metateori ¹⁰. Mennesket er et subjekt i forhold til denne evige forandring. At mennesket er et subjekt er også et prinsipp fra metateorien, som er bestemmende for utøvelse av integrativ terapi. At vi er subjekter betyr både at vi respekterer den enkeltes egenart og integritet og at vi har evne til å observere oss selv og våre livsprosesser utenfra. Dette gjøres fra en eks-sentrisk posisjon, det vil si å se sin livsverden refleksivt- på avstand.

Hvordan vi er i stand til å oppfatte oss selv beskriver Ohrt og Petzold i samme artikkel. Jeg gjengir fritt noen av hovedpunktene.

- Vi mennesker (be)griper, sanser oss selv gjennom flommen av proprioceptive (knyttet til oppfatning av egen muskulær/ledd bevegelse) og interoceptive (knyttet til informasjon fra indre organer som smerte, velbehag osv) og eksteroceptive inntrykk (knyttet til sansene som oppfatter verden utenfor oss selv (syn, smak...) ¹¹.
- Vi føler, blir ført framover av følelser (e-movere å bevege ut eller vekk)
- Vi kjenner igjen og er bærer av vår egen historie.
- Når vi tenker, blir kilden til en strøm av tanker der det opprinnelige ligger bak
- Vi er mennesker som handler, griper, forstår forandrer, former og skaper realitet i dagliglivets aktiviteter og kreative prosesser og som (opp)fatter denne transformasjonen i form av å fatte(kjenne) oss selv i den.

Kroppen som sansende ¹² enhet, er omgitt av en konstant konsert av sensoriske inntrykk. Noen vil forbli ubevisste og noen er førbevisste. Når mengden av sensorisk stimulering øker, blir det en krysning av den subliminale grense ¹³. Da går persepsjon som en bevegelse fra ubevisst persepsjonsprosess til en reseptiv bevisst persepsjonsprosess (det faller meg i øyet, det når mine ører) og videre til en aktiv persepsjon (jeg hører, jeg ser) Denne prosessen er det som må stimuleres i kunstterapi og i arbeid med kreative medier.

Ubevisst, førbevisst og bevisst persepsjon og uttrykk blir gjort tilgjengelig i en kompleks steg for steg prosess. Denne består av tilpassing og en prosess av å gi form til selvbevissthet og egobevissthet og på denne måten blir en del av en tilgjengelig personlighet.

Å male et bilde eller skrive et dikt er former for kroppslig kreativitet og kroppslig uttrykk. Vi kjenner igjen disse uttrykkene som resonanser til indre spenning eller ytre stimulering. Vi må forstå sansing av disse impulsene som kondensering til sensasjoner, stemninger eller følelser. En økende våken oppmerksomhet – mot hvordan uttrykkskraften utvikles som en reaksjon på inntrykk og våkenhet overfor hvordan kroppen uttrykker behov, hjelper oss til å se utviklingsmuligheter og mulige svar.

Har vi gamle handlingsmønstre som viser seg å være et resultat av, eller en tilpassing til en traumatisk opplevelse, kan det blokkere mulighetene for kreativitet tilpassing til nye og andre situasjoner, og det kan hemme oss i å se og bruke valgfriheter.

Eksempel fra min praksis (omskrevet og gjengitt med tillatelse fra klienten)

En mann midt i trettiårene kontaktet meg mens han var i en krise på jobben. Han var sjef for en gruppe på sju medarbeidere og opplevde at de ikke respekterte han som leder. Allerede da han startet for to år siden, kunne han merke at de lukket seg inne på kontorene til hverandre, at de var stille når han gikk forbi og at de unnlot å informere han.

I starten klarte han å overse det og arbeidet med å fylle sin oppgave som leder og se til at gruppen leverte det resultat som var forventet at de skulle gjøre - og enda litt til. Nå gikk ikke det lenger. Han var sykemeldt på grunn av urolig nattesøvn og

svimmelhet og han hadde også fått betennelse i ene skulderen.

Først arbeidet vi på saksplanet. Vi tegnet organisasjonskart, så på denne gruppens plass i en større organisasjon, og på organisasjonens plass i samfunnet. Vi differensierte mellom medarbeiderne og vi utviklet en felles forståelse for hvorfor en slik situasjon kunne oppstå. Det opplevdes av klienten som en støtte og trøst. Det hjalp han derimot ikke til å se hvorfor han følte seg totalt handlingslammet eller til å se hvordan han skulle kunne opptre annerledes.

Jeg spurte: – *hvor i kroppen kjenner du handlingslammelsen nå?* – *I armene* svarte han.

Tilliten mellom oss var godt etablert på dette tidspunktet. Jeg foreslo derfor at vi skulle jobbe videre med tegning. Han fikk et hvitt ark, 100 cm x 120 cm, som ble limt foran ham på veggen og kraftige fargestifter. Jeg ba ham stå på gulvet og kjenne handlingslammelsen i armene. Deretter ba jeg ham la armene styre hendene som ga denne handlingslammelsen et uttrykk ved hjelp av fargestifter på et hvitt ark. Jeg la til: – *la tanker være tanker og la armene bestemme hva som kommer på arket*. Etterpå ba jeg ham betrakte arket på avstand og gi det tittel etter det første ord eller den første setning som streifet ham. – *Mur*, sa han, – *jeg har tegnet en mur*. – *Hvordan kjenner du deg nå?* spurte jeg. – *Jeg har hjertebank* svarte han, – *jeg føler at jeg nesten ikke får puste, jeg er redd*. Ut fra situasjonen og vårt terapeutiske forhold sa jeg: – *Du er redd, jeg ser at du puster*. *Vil du arbeide videre med redselen?* Han bekreftet dette.

Vi så på tegningen sammen. Han fortalte og hadde mange spørsmål til sin egen tegning. Tegningen gav noen svar. Vi reflekterte sammen. Neste time tok jeg fram igjen tegningen og sa: – *Se på tegningen, hva opptar deg mest i tegningen akkurat nå?*

Han valgte ut noe han synes lignet på en mus. – *Kan du skrive et dikt til det som du synes ligner på en mus?* spurte jeg ham og det gjorde han:

*Jeg vet ikke hva du er, men du ser liten ut.
Jeg vil ikke at du skal bli lei deg. Gjem deg,
så skal jeg ta de slemme, fjerne fellene deres
for jeg vet hvem de er og hvordan
de vil ta deg*

Ved hjelp av kreative medier og intermediær jobbing kom han tilbake til en scene der han ble slått av sin far og dyttet inn i ovnsmuren på kjøkkenet. Han visste fra før at dette hadde skjedd, men det var første gangen at de følelsesmessige minnene ble bevisst for han. Han hadde aldri tenkt på dette som en krenkende handling fra far. Han hadde bare sett det som et uttrykk for fars berettigete fortvilelse over at han ikke kom hjem til avtalt tid. Og like etter dette hadde foreldrene skilt seg. I denne situasjonen var det viktig å bekrefte følelsene som stammet fra barnet den gangen, samtidig som han fikk støtte som den voksne som identifiserte en fortvilet far som gjør en stor feil mot barnet sitt. Da kunne han tillate seg å reagere spontant og følelsesmessig som barnet, og overfor barnet; samtidig utvikle de gode forholdet han fremdeles har til sin far.

Mønsteret han avdekket hos seg selv var at han ikke lot folk få ta ansvar for sine egne destruktive/aggressive handlinger når han var den som ble utsatt for dem. Først fortregnte han at det skjedde. Når det ikke var mulig lenger, stilte han seg selv til veggs for å finne ut hvordan han kunne oppføre seg slik at han ikke utløste destruktive handlinger hos andre. Det hadde aldri vært hans strategi å si tydelig fra hvordan det opplevdes for han og at han ville bli behandlet respektfullt. Det gikk opp for han at det er noe som er uakseptabel adferd og at

han selv er verd å ta vare på.

Neste skritt i terapien var å øve på denne nye måten å håndtere krenkelser på. Det er viktig å trene og å ha støtte når man skal endre så gamle beskyttelsesmønstre. For denne mannen var det gått så langt at gruppen han hadde ledet var en for angstfullt arena å trene i. Han hadde en god dialog med sin egen sjef og la fram situasjonen sin slik han nå opplevde den for henne. Resultatet ble at en av personene i gruppen ble bedt om å si opp stillingen sin og at resten av gruppen ble oppløst. Klienten fikk så en ny lederoppgave i firmaet.

Metamorfose prosessen i intermedialt terapeutisk arbeid blir i integrativ tilnærming tilrettelagt ut fra tre perspektiver:

- Forandring som kroppslig erfaring ved sansing (inntrykk) og uttrykk
- Forandring som erfaring i relasjoner i kontakt og konfrontasjon (møter)
- Forandring i prosess gjennom forandring i metoder og media (i terapi både gitt og valgt av klienten)

Når vi jobber med kreative medier er det nødvendig å komme videre fra symbolplanet til hva dette er symbol for i klientens hverdagsliv. Det er en fare for at vi henger i igjen i symbolspråket og lar "hjerte være hjerte" og "sol være sol". Det som *kanskje er en mus* kan være symbol for samlemani hos noen og for andre opplevelsen av total mangel på kontroll hos noen. Det er også millioner av andre muligheter. Deriblant - ja, en mus.

Praktisk intermediert arbeid

Etter hvert som vi får erfaring med slikt arbeid, utvider mulighetene seg for medier og teknikker

vi kan bruke. Det finnes som regel alltid noe i omgivelsene som egner seg. Jeg vil anbefale at en gjør seg kjent med noen medier slik at en får en større forståelse for mulighetene og begrensningene i materialer og medier. Selv har jeg siden jeg gikk i terapiutdanning deltatt i en malergruppe som maler med olje og akryl på ulike materialer. Maleriet er et medium og vi lærer om materialer og teknikker som virkemidler og uttrykksmåter av en kunstner. En musikkterapeut behersker som regel selv ett eller flere instrumenter. Vi utvikler vår personlige stil som terapeut og behersker ulike medier. Vi må imidlertid ikke være musikere for å bruke musikk som et medium i terapien, danser eller aikidomester for å bruke dans og annen bevegelse. Vi må heller ikke være billedkunstner for å bruke maleriet eller tegning som medium. Det er uansett de færreste forunt å beherske mange kunstarter. Vi kan imidlertid lære av utøverne og vi kan utvikle noen områder som våre spesialiteter. Ulike kunstarter appellerer til ulike sanser. Felles for mange er at de har et ambivalent forhold til å uttrykke seg på annen måte enn talespråket. De har gjerne negative erfaringer fra skolen, eller kanskje hørt eller sagt til seg selv et langt liv at "du beveger deg klosset, du kan ikke tegne" eller "du eier ikke musikalitet". Dette må vi være klar over når vi introduserer til kreativt arbeid. Det er terapeutisk i seg selv å hjelpe den enkelte til å finne igjen gleden ved selve bruken kreative medier. Å oppleve gleden denne type arbeid åpner for, er et mål i seg selv.

For en terapeut som driver med kreativt arbeid er det viktig å ha et materialforråd å ta av. "Standardpakken" er gjerne et sted der du kan feste et relativt stort ark slik at det tåler kraftige bevegelser uten å bevege seg for mye. Det kan være direkte på gulvet, på veggen, eller at du har en plate på

ca. 1 x 1,50 som du kan flytte på. Gråpapirrull eller flippover ark er egnet materiale å tegne større tegninger på. Oljebaserte fargestifter er egnet tegnemateriale i mange situasjoner. For noen vil det være aktuelt å starte med en farge på et A4 ark.

Akryl maling og pensler, gjerne størrelse fra 2,5 cm bust og oppover, er fint til å arbeide i dybden med av et tema. Utstyr til å skrive med og på til både refleksjoner underveis, til dikt, eventyr og annen kreativ skriving er viktig materiale. Materiale som er egnet til å gi assosiasjoner, vekker minner eller fremkalle stemninger er også sentralt. Dette kan være gjenstander som steiner, skjell, konkylier, kosedyr eller andre materialer. Jo flere materialer vi har prøvd ut selv, jo større blir også samlingen vi har selv. Den blir også mer personlig tilpasset det som særpreger oss som terapeut og det vi kjenner oss komfortable å arbeide med. Har vi erfaring med psykodramatiske metoder og masker vil det kanskje være utkledningsrekvisitter og materiale til masker i vår samling. Har vi trening i bevegelsesterapi, vil vi kanskje anskaffe stokker, tau og baller. Er det god tilgang på vann og plass vil vi kanskje bruke leire. Har vi ikke det, kan vi bruke annet plastisk materiale som plastelina. Leire og plastilina har ulike kvaliteter. Det er viktig å prøve ut hvordan ulike plastiske materialene virker på oss selv. Til slutt kan nevnes at med erfaringer fra musikk terapi vil vi kanskje ha noen instrumenter i vår samling.

I integrativ terapi bruker vi begrepene: "top down" og "bottom up approach". Det vil si at vi velger om tilnærmingen er å jobbe *ut fra kroppen mot en følelse* eller å arbeide *ut fra tanker eller fantasier*. En bottom up approach vil det være når vi starter med kroppen ved foreksempel å gå rundt i rommet. Instruksjon kan for eksempel være "Gå sakte, gå fort, kjenn på stemningen når du går rundt i

rommet i ditt eget tempo. La denne stemningen få komme til uttrykk i en tegning". Top down kan være at vi tar klienten med på en fantasireise. Det vil si at vi instruerer tenkt opplevelse: *se for deg at du sitter i solen under et tre og hører fuglene synge, du lener deg med ryggen mot treet og kjenner gresset mot hendene. ol*

Ulike kreative diagnostikk og intervensjonsteknikker utviklet i rammen av integrativ metode I tillegg til Ihlse Ohrt er som tidligere nevnt sentral i utformingen av måten å arbeide med disse teknikkene. kjenner vi i Norge også godt Heinz Peters¹⁴. Han har utviklet blant annet "det indre team" som teknikk i intermedialt arbeid. Liv Anna Furnes har videre utviklet "indre team" teknikken til en spesialitet i sitt arbeid med par på Modum bad. Hun har skrevet en artikkel om indre team brukt i parterapi, som er publisert i det nordiske tidsskriftet *Fokus på familien*¹⁵. Dette er noen blant mange som har bidratt til det mangfold av teknikker som kjenner tegner intermediert arbeid. Andre viktige kreative og intermedialer teknikker som er utviklet i rammen av integrativ terapi og beskrevet i litteraturen er:

- livspanorama¹⁶.
- body chart¹⁷.
- personlig suverenitet map¹⁸.
- Identitetssøyler som kreativ intermedialer teknikk i identitetsarbeid¹⁹.

Jeg har selv jobbet praktisk med alle disse teknikkene i ulike sammenhenger. Spesielt har jeg utviklet teknikker rundt identitetssøyler som er anvendelige og virkningsfulle både i arbeid med enkelt klienter, i utdanningsgrupper og i organisasjoner. Noe av dette arbeidet er blant annet beskrevet i min masteravhandling²⁰.

I bladet *"Verdivalg og identitet for ansatte og*

*virksomhet*²¹ er det mulig å lese om hvordan man også kan bruke identitetssøylene for å arbeide med prosesser i virksomheter.

¹ Leder utdanningen i kunst og kreativitetsterapi ved EAG, Tyskland

² Brodal, P. (1995). Sentralnervesystemet, bygning og funksjon. Tano,

³ kokreativ: vi påvirker hverandre i skapende retning, og kan skape bare fordi vi lever i sameksistens; ko-eksistens

⁴ opp- og utfordring(s-karakter) som ligger i kontekstens mangfoldighet og som gir handlemuligheter (social affordance, physical affordance). Psykolog James J. Gibson introduserte opprinnelig begrepet i artikkelen *The Theory of Affordances* (1977)

⁵ Ubevisste forestillinger om gamle atmosfærer og scener på en måte som forvrenger nåtiden slik at den andre ikke oppleves realistisk. (Nordmo i Grøndahl, Vatnøy 2006)

⁶ Å verge seg mot uakseptable motiver og forestillinger hos seg selv ved å overføre dem på andre og at oppfatningen av objekter påvirkes av indre, sjelelige forhold hos den som mottar inntrykkene (ordbok def.)

⁷ Petzold H. G., (2004) Vitenskapstreet. Norsk Forening for Integrativ Terapi, Oslo

⁸ Petzold H. G., (2004) Vitenskapstreet. Norsk Forening for Integrativ Terapi, Oslo

⁹ Metamorphoses - Processes of Transformation in the Intermedial Work of Integrative Therapy. (Change as Bodily Experience). H. G. Petzold og I. Orth., NFIT, Oslo

¹⁰ Integrative therapie bind 123 2004

¹¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Proprioception>

¹² På engelsk har man uttrykket *perceive*. Det kommer før *persepsjon*. *Perseption* is the representation of what is perceived. Jeg finner ikke et tilsvarende faguttrykk på norsk. Jeg oversetter *perceive* til sanse.

¹³ En grense som er nødvendig for å bevare helse, og som gjør at vi skiller viktig fra ikke viktig og gjør oss i stand til å fokusere

¹⁴ www.peterskoelneifel.de

¹⁵ Litteraturhenvisning

¹⁶ Petzold, H. (2002). *Integrative Therapie, Modelle, Theorien und Methoden für eineschulenübergreifende Psychotherapie*. Junfermann

Verlag. Paderborn

¹⁷ Petzold, H. (2002). *Integrative Therapie, Modelle, Theorien und Methoden für eineschulenübergreifende Psychotherapie*. Junfermann Verlag. Paderborn

¹⁸ Grøndahl i Grøndahl, S. og Vatnøy, I. (red.): *Notater om supervisjon* (2006) Conflux. Oslo

¹⁹ Petzold, H. G., (1998). *Integrative Supervision, Meta-Consulting & Organisationsentwicklung*. Junfermann Verlag, Paderborn

²⁰ Vatnøy I. (2007) *Identitet og makt...*

²¹ <http://wp.blest.no/webpaper.php?paper=15>

Vis meg ditt ansikt!

Av Steinar Bjartveit

- Cand.psychol.
- Fagansvarlig for flere av Handelshøyskolen BI's Masterprogram for næringslivet
- Partner i konsulentfirmaet B&E AS
- Forfatter av bøkene "Kaos og kosmos", "Scandinavian Perspectives on Management Consulting" og "Makt og verdighet", samt flere artikler og kronikker

Så har vi da til slutt fanget lederskap. Ledelse er redusert til en posisjon som skal fylles av folk med rett kompetanse. En stilling du kan søke på. Teknokratene har vunnet. Du kan utdanne deg til å bli leder. Det finnes et mylder av kurs og seminarer å kaste seg på der du lærer den ene ferdigheten etter den andre: risikoanalyse, strategiske verktøy og coaching av medarbeidere. Du kan til og med få vekttall i ledelse, visste du det? Fag på fag med en kledelig diplom etter beseirede vekttall. Handelshøyskoler og universiteter spytter ut kull etter kull med velvillige kandidater som står klare til å erobre privat og offentlig sektor i en livslang lederkarriere. Men er dette ledere?

Allerede for tretti år siden så man faren i denne utviklingen. Professor Abraham Zaleznik ved Harvard Business School rettet en advarende pekefinger mot å sementere lederskapet til en stilling. Ikke alle som bekler lederrollen er ledere. Det går et skille mellom de som er ledere og de som fungerer som administratører. En administrator fokuserer på stabilitet, en leder på nyskaping. Administratoren opptar

seg med å gjøre tingene riktig, mens lederen ønsker å gjøre de riktige tingene. Således rettes fokus hos administratoren på hvordan tingene blir gjort. Hos lederen ligger engasjementet i hva tingene betyr for folk og hvilken mening lederen skaper. Det betyr ikke at lederen er et administrativt rotehode som drukner i sine egne vyer. Tvert imot tyder mye på at du må ha et organisatorisk talent for å lykkes med ledelse. Men lederen har noe mer enn administratoren. En vilje til å utrette noe større. Og da kommer uvegerlig spørsmålet om vi i dag får flere og flere rådyktige administratører, men færre og færre ledere. I så fall ringer alarmklokkene.

Hvem er vår tids administratører? Ta ikke feil. Vi snakker ikke om grå og kjedelige byråkrater begravd dypt inne i et departement i Oslo. Administratørene kan skinne som solen en maidag. Du finner dem i nyhetsoppslag og på talk-shows. De skjærer skarpere enn de andre knivene i skuffen. Men de har store problemer med å svare på det mest kilne lederspørsmål av alle: Hvorfor vil du være leder? Svaret blir gjerne noe flakkende, ofte krydret med politisk korrekte innhugg om

samfunnsansvar og "increasing shareholders value". Men hvorfor vil du være leder? Hvorfor skulle noen la seg lede av deg? Slike ubehagelige spørsmål avler en viss mobilitet hos de som leter etter fasitsvaret. Administratører er ofte på farten. Mellom organisasjoner. På mange måter slekter de på leiegeneraler eller fotballstjerner på et overgangsmarked. Bli ikke for lenge på et sted! Max 2-3 år! Det er det sykeste, men dessverre også et av de sikreste rådene, til de som ønsker seg en lang lederkarriere. Skynd deg videre før resultatene innhenter deg, men samle deg en fet CV, og du får toppjobber på det. Du finner økonomer, prester og eks-politikere i næringslivet som har fulgt dette rådet med stor suksess. Men suksess for hvem? Ledelse står i fare for å bli et prosjekt der lojaliteten ligger til egen karriere og egen suksess, og ikke til organisasjonen man tjener. Og definitivt ikke til noe større prosjekt.

Ledere ansettes ikke for å fylle en posisjon før de hopper videre på sitt neste karrieretrinn. Ledere skaper mening. I den grad ledere har et klart anliggende eller en sterk forståelse av hvorfor de vil lede, så vil de også kunne utgjøre en forskjell på resultatsiden. Meningsdannelse, ideer og ekstrem resultatopptak går hånd i hånd. Flere forfattere har i pekt på betydningen av ledere som baserer sin gjerning på en kongstanke eller en sterkere mening. Bernard Bass fremhever at slike transformasjonsledere får tillit hos sine medarbeidere gjennom visjoner og ved at medarbeiderne tiltror dem kompetanse til å gjennomføre denne visjonen (og da snakker vi om en annen type visjoner enn handelshøyskolefriserte

versjoner om å være først på ditt og størst på datt). Lederne vil utrette noe. Jim Collins mener de gjennomsyres av en jernvilje til å nå sitt mål, men at denne viljen paradoksalt nok kobles med personlig ydmykhet som hindrer at de faller for egen selv-forherligelse. Så de slår deg ikke som feiende, flotte karismatikere som har klippekort hos Fredrik Skavlan. Nei, de virker heller anonyme. Men de skaper noe. Og de er ledere.

Og her ligger også lederens verdivalg. Ledelse er ikke en stilling du søker på og fyller. Ledelse er de personlige valg du tar som leder. Valg som definerer deg som person. Valg som gjør at andre kan si: Ja, deg vil vi følge! Eller de vil nekte å følge deg, fordi du står ikke for noe som er verdt å bli med på. Tenk så ubehagelig – og utrygt! På denne måten er ledelse et sterkt personlig valg, ja, nesten et eksistensielt anliggende. Mennesker vil se deg som en leder ut fra den mening du søker å legge på verden. Det er ikke bare historiens giganter som baserer sitt lederskap på et "Jeg har en drøm". Det er essensen i all ledelse.

Dette bryter med all tingliggjøring av ledelse. På dette nivå kan ikke ledelse kanaliseres inn i kontrollsystemer og verdikjedeprosesser. Ei heller kan lederens verdimesige grunnlag stemples i fire-fem bullet-point verdier laget av en verdi-komité. Ledelse kan til syvende og sist faktisk ikke læres. Det kan kun vokse frem. Gjennom de valgene du tar som et enkeltstående individ. Og gjennom den karakter du bygger som menneske. 18-19

Integrativ ledelse

Av Heini Ringel

Heini Ringel (MSc) er Integrativ terapeut og supervisor som i over 10 år har drevet med veiledning og undervisning av ledere. Selv har han i en årrekke vært leder på ulike nivå, bla. Som generalsekretær i NOAS – Norsk Organisasjon for Asylsøkere. For mer informasjon se www.ringel.no.

Da jeg leste innlegget til psykolog Steinar Bjartveit tenkte jeg umiddelbart at dette likte jeg. Å se på ledelse som skapende av mening, noe som går utover administrasjon, ser lenger enn til egen karriere, er drivende og ydmyk samtidig og bygger på sin karakter som mennesket passer godt til min forestilling om en god leder.

Det ligger nødvendigvis begrensninger i formatet som gjør at en slik artikkel fremhever noen aspekter på bekostning av andre. Når jeg da vil tilføye noen tanker fra mitt ståsted, er det ikke nødvendigvis fordi jeg forventer uenighet – selv om jeg kommer frem til en konklusjon at ledelse langt på vei *kan* læres.

Mitt utgangspunkt for tenkning om ledelse er forankret i det menneskebildet som Integrativ terapi og supervisjon legger til grunn. Vårt menneskesyn er opptatt av "egen eksistens med andre", og at mennesket i sitt vesen er ko – kreativ og intersubjektiv. Heller ikke *ledelse* kan tenkes uten å tenke relasjon – *noen leder noen*. I verste fall kunne jeg tolke Bjartveits artikkel som et innlegg for den autonome lederen som kan være LEDER uavhengig av menneske og betingelser rundt seg.

Integrativ supervisjon har utviklet en matamodell, dvs. en ledelsesfilosofi og teori under navnet "Refleksiv ledelse", som følges opp av en nokså

avansert trenings- og rådgivningspraksis, "meta-consulting". Modellen representerer en tilnærming til organisasjonsutvikling, vitenskapelig fundert ledelse og supervisjon som er flerperspektivisk, modellplural, integrativ og transdisiplinær.

"Refleksiv ledelse" er en filosofi som anvendes av de som innehar ledende stillinger, og er bevisst på ledelse som en systemfunksjon. "Refleksiv ledelse" institusjonaliseres gjennom konsens i de sentrale styringsorganer. Gjennom strukturelt avklart diskurs skal systemet (bedrift, organisasjon, institusjon) reflektere seg selv. Alle medarbeidere skal bidra med sine observasjoner og refleksjoner i samhandling med hverandre. Målet er å sikre systemet, og en optimalisering av produktivitet, kultur og klima i bedriften.

”Refleksiv ledelse” skal altså favne både ”top-down” -orientering og ”bottom up” –innflytelser i en bedrift, og gjøre nytte av de nonlinear prosesser som kjennetegner selv-organiseringen i alle komplekse systemer.

Under ”refleksivitet”, som er ett av de sentrale elementer i anvendelse av denne metamodellen, forstår vi i prinsipp ko-refleksivitet i en kontekst og et kontinuum som innebærer at ledere og medarbeidere skal ”se sammen” og søke systematisk koblinger mellom teoretiske og praktiske strategier. Fordi refleksivitet alltid er knyttet til mennesket med sine egne verdssystemer.

I bakgrunnen fokuserer vi på ”**emotiv pasning**” (tysk: ”emotive Stimmigkeit” emosjoner + motiver) som nødvendig element. Det skal imøtekomme behovet for å ikke begrense grunnlaget for beslutningsprosesser og beslutninger til kun rasjonelle strategier. Kognitive antakelser (appraisals) og emosjonelle vurderinger (valuation) skal selv under en teoretisk drøftelse ikke kobles fra hverandre, ikke minst fordi de griper i hverandre under den nevrofysiologiske prosessen.

Modellens **multiteoretiske, transdisiplinære og systemiske** fremgangsmåte bunner i den integrative tankemåte og skal bl.a. hindre at man blir forført av ensidige modeller som bruker tilhørende språkmetaforer til å beskrive og forstå organisasjoner (som for eksempel kybernetisk-fysikalske eller biologisk- fysiologiske modeller). Det trengs subjekt- og maktteoretiske refleksjoner, som anvender dialektiske, kulturhermeneutiske og strukturalistiske perspektiver for å komme frem til en differensiert betraktning og evnen til å drøfte realiteter ”på tvers”.

Det er nødvendig å forstå og beskrive rammebetingelsene som påvirker organisasjoner, institusjoner, bedrifter og deres ”filosofi” – som statsformer eller rettslige rammer. Organisasjoner er orientert mot bestemte felt og realisering av mål, samtidig som de stadig søker og frembringer nye målsettinger. Men også bestående felt (marked, bransje, målgruppe), organisasjonsformer (AS, kooperative, familiebedrifter) eller type institusjon (sykehus, høyskole eller kommunal avdeling) krever modellpluralitet og plastisitet i den teoretiske utviklingen av ledelsesmodeller. Det er en forutsetning for å kunne håndtere de relevante elementer som påvirker markedet (råstoffmarked, finansmarked, eiendomsmarked, videreutdanningsmarked, med mer) og samfunnsutviklingen (politiske partier, fagforeninger, vitenskap, media, med mer.).

Ledere skal sørge for forankring og vedlikehold av og selv være rollemodell i forhold til noen sentrale prinsipper for styring av organisasjoner:

- Fastsette i fellesskap mål som er konkrete og vanskelige.
- Etablere et klima i bedriften som fremmer både individuell og gruppevis utvikling.
- Fordele resultat/gevinst mellom de ansatte på en rettferdig måte.
- Gi de ansatte opplevelser av å bli behandlet rettferdig, i tråd med grunnlegende kriterier for ”prosessuell rettferdighet”.
- Redusere konflikter med høyt spenningsnivå og øke mengden av konflikter med lav spenningsnivå.
- Blande krangel og problemløsning som strategi for å håndtere konflikter.
- Inspirere medarbeidere til å gå utover sine egne kortsiktige egeninteresser til felles beste.

- Tilpasse lederstilen til de utfordringer som ligger i situasjonen.

Når det gjelder "ideale" ledelsesmodeller ønsker vi disse velkommen- ikke som uttrykk for en dogmatisk sannhet, men for å kunne sammenligne og analysere disse, og dermed bidra til en mer kompleks forståelse og mer fleksibilitet.

Høres dette vanskelig eller for avansert ut? Vel, jeg tror at når en slik tilnærming til ledelse blir synlig i praksis virker det ikke mer komplisert enn "sunt vett" – og noen av de holdningene som Bjartveit beskriver. Ledelse krever åpenbart gode kommunikative ferdigheter og mot- bl.a. til å erkjenne egne begrensninger og viljen til å løse utfordringer i åpen samhandling med andre. Av praktiske erfaringer vet jeg at dette er noe man kan trene på.

Litteratur:

Petzold, Hillarion G. *Integrativ supervisjon og organisasjonsutvikling. Filosofiske og sosialvitenskapelige perspektiver*. Oslo 2008.

Petzold, Hillarion G. *Vitenskapstreet. Forklarings – og erkjennelsesmodell for teori og praksis i Integrativ terapi*. Revidert norsk utgave 2003.

Van Yperen, Nico W. & Van de Vliert, Evert, *Social Psychology in Organizations*, i: M. Hewstone & W. Stroebe, *Introduction to Social Psychology. A European Perspective*, 2001

Hvem gjør hva?

Styret

Styret er ansvarlig for daglig drift av foreningen. Det består av følgende personer:

	Navn	Adresse	Tlf privat	E- post
Leder	Silvia Grøndahl	Vollgt 19, 2213 Kongsvinger	95111592	silviagrondahl@ tele2.no
Sekretær	Margrethe Sørensen	Kuholmsvn 27, 4631 Kristiansand	99640776	margretheso@ hotmail.com
Styremedlem	Kari Nedberg	Steinbergvn 60, 3053 Steinberg	93446533	kari_nedberg@ hotmail.com
Styremedlem	Tor Gunnar Nystadt	Krokelliveien 5, 0584 Oslo	91751470	tgnystad@bred- band.no
Kasserer	Solveig Hortemo	Blakstad Hageby 18A, 1392 Vetre	93439841	s.horte@online.no
Varamedlem	Lotty Amstein	Simon Darres vei 48, 0669 Oslo	22274760 9436 6910	lotty@online.no

Post til styret sendes til:

Norsk Forening for Integrativ Terapi, Arbeidersamfunnets plass 1, 0181 Oslo

Redaksjonsutvalg

	Navn	Adresse	Tlf privat	E- post
Redaksjonsmedlem	Anita Stokkeland	Rønningsveien 29 3925 Porsgrunn	91301570	walt-jag@online.no
Redaksjonsmedlem	Anita Flåten	Ekrevn. 6, 4362 Vigrestad	51436502/ 45036778	anitamadland@gmail.com
Redaksjonsmedlem	Anne Fagereng Wessel	Vingolfvn. 18 B 1170 Oslo	22741020 / 90666421	anne@afwcoaching.no
Redaksjonsmedlem	Sylfest Abelsnes	Jens Zetlitzgt 36, 4008 Stavanger	51539253 90539187	sylfest.abelsnes@mollehagen.vgs.no

Utdanning- og forskningsutvalg

Utdanning- og forskningsutvalg består av følgende personer:

Navn	Adresse	Tlf privat	E- post
Magritt Lundestad	Helgesensgt 20b 0553 Oslo		magritt.lundestad@lu.hio.no
Hege Reitan	Vibesgt 2a, 0356 Oslo	98609176	hege.reitan@skbo.no
Chris Knill	Aasgerdsvei 41 1450 Nesoddtangen	90752475	chris.knill@c2i.net
Lise Skage	Museumsvn.20 1440 Drøbak	64930521	lskage@broadpark.no
Erik Tveit	Sørenggutua 19, 2730 Lunner	90121304	ertveit@online.no

Utdannings- og Forskningsutvalget UF, er organisasjonens faglig-rådgivende organ, og driver integrativ utdanning og forskningsvirksomhet. De velges på årsmøtet for to år adgangen. Halve utvalget velges av gangen og valg foregår derfor hvert år.

Representant til NFP

Ruth Eckhoff	Smålensgt. 8c, 0657 Oslo	22683125/90153774	ruth@musikk-og-bevegelse.no
---------------------	--------------------------	-------------------	--

Faglig etisk råd

Faglig etisk råd har rådgivende funksjon overfor styret i klagesaker fra klienter.

Navn	Adresse	Tlf, privat	Tlf, arb	E-post
Ada Castracane	Ullevålsveien 102 B oppg D 0451 OSLO	63 01 28 96 90 64 70 21		ada@castra.biz
Gudrun Nordmo	Kjelsåsveien 2 C, 0488 Oslo	22227345 90641841	22168200	gudnor@online.no
Marit Micaelsen	Løvlgt. 12 3050 Mjøndalen	32873006 90521618		marit_micaelsen@hotmail.com

Valgkomité

Navn	Adresse	Tlf, privat	E-post
Ireen Ruud	Tyristubben 27, 3340 Åmot	32785151/92664122	ireen.ruud@hibu.no
Marie Farstad	Hertug Skules gt. 2 0652 Oslo	22680224/ 97612064	mariefarstad@yahoo.no

1. Introduksjonskurs i Integrativ terapi (30 timer)

Selverfaring med kreative metoder, for bruk i psykoterapi, helserelaterte og pedagogiske yrker og personalutvikling

Kursleder: læreterapeut **Heinz Peters**, psykoterapeut og supervisor, fra Düsseldorf

Co-terapeut: **Marie Farstad**, Oslo, Integrativ terapeut, mastergrad med fordypning i religionspsykologi

Tid og sted: torsdag 22. – søndag 25. oktober, Borge Hotell ved Husøy, Tønsberg

Pris: 2600 ved påmelding innen 21. september. Etter det er prisen 2800.

2. "Cash and Roses", Markedsføring for terapeuter og rådgivere (8 timer).

Dette er kurset for deg som vurderer å starte egen praksis som terapeut eller rådgiver.

Kursleder: **Heinz Peters**, arbeider med teambygging og organisasjons- og bedriftsrådgiving

Tid og sted: mandag 26. oktober 2009, kl 9.00 – 16.30 i Oslo, nærmere informasjon kommer senere.

Pris: kr 1100 ved påmelding innen 21. september. Etter det er prisen 1300.

Medlemmer i NFIT kr 1000.

3. Integrativ kroppsarbeid, kroppsdiagnostikk og psykosomatikk (30 timer.)

Fordypningsseminar for medlemmer i Integrativ terapi som har avsluttet utdanningen.

Fokus på kropp/ Leib har alltid vært i sentrum for den integrative psykoterapi, selv om man ikke gir slipp på den narrative delen. Nyere hjerneforskning har igjen fokus på kroppen og for integrative terapeuter er det viktig å stadig fordype seg i mulighetene og metodene av denne

tilnærmingen.

Kursleder: **Ilse Orth**, MSc. integrative terapi, diplom-supervisor, læreterapeut, faglig leder for kreative terapier ved EAG, forfatter av flere fagbøker og artikler

Tid og sted: tors 18. – søn 21. juni 09, Borge Hotell, Tønsberg

Pris: kr 2.500, bare for medlemmer

4. Rollebytteteknikker og drømmer (40 timer)

Arbeid med drømmer og rollebytteteknikker i psykoterapi og veiledning i en integrativ forståelse slik at de blir meningsfulle for klienten og gir selvinsikt og vekst. I tilnærmingen brukes det i tillegg forskjellige kreative medier, for eksempel maling. Intervensjonene blir teoretisk gjennomarbeidet for en dypere forståelse av ulike prosessforløp og intervensjonsteknikker. Gestalt-terapeutiske begreper for rollearbeid og drømmebearbeiding gjennomgås.

Kursleder: **Gudrun Nordmo**, integrativ terapeut, klinisk sosionom, master i integrativ supervisjon. Spesialrådgiver ved Regionalt ressurscenter om vold, traumer og selvmordsforebygging i Helse Øst. Instruktør i Medisinsk Qigong.

Silvia B. Grøndahl, integrativ terapeut, master i integrativ supervisjon, musikkterapeut og spesialpedagog. Arbeider med barn, ungdom og voksne i spesialpedagogiske og terapeutiske setting.

Tid og sted: ons 16. – søn 20. September 09, Borge Hotell, Tønsberg

Pris: kr 2.900 for medlemmer, kr 3.300 for ikke-medlemmer. Seminaret er åpent for alle som kan kvalifisere for utdanning i Integrativ terapi: helsearbeidere, pedagoger eller fagpersoner innenfor personalarbeid, sosialomsorg, ledelse, kundebehandling og rådgivning, med minst 3-årig høyskoleutdanning.

5. Prosessuelle Diagnostikk (40 timer)

Innføring i integrativ anamnese og diagnostikk. For å komme fram til en behandlingsplan, indikasjon, prognose og forståelse av klientens situasjon blir det lagt vekt på følgende områder: det psyko-sosiale miljøet, strukturell-klassifiserende modeller (ICD-10, DSM), etiologi og ressursanalyse. Begrepet "prosessuell" henspiller til at en diagnose ikke er statisk, men som alt annet i stadig endring.

Kursleder: **Prof. Dr.Hilarion Petzold**, Düsseldorf, grunnlegger av retningen Integrativ terapi med lang erfaring som terapeut , supervisor, foreleser og forsker.

Tid og sted: lør 24. – ons 28. oktober 09, Borge Hotell, Tønsberg

Pris: kr 2.900 for medlemmer, kr 3.300 for ikke-medlemmer. Seminaret er åpent for alle som kan kvalifisere for utdanning i Integrativ terapi: helsearbeidere, pedagoger eller fagpersoner innenfor personalarbeid, sosialomsorg, ledelse, kundebehandling og rådgivning, med minst 3-årig høyskoleutdanning.

6.Kriseintervensjon (40 timer)

Kursleder: **Prof. Dr.Hilarion Petzold**, Düsseldorf, grunnlegger av retningen Integrativ terapi med lang erfaring som terapeut , supervisor, foreleser og forsker.

Tid og sted: lør 25. – ons 29. september 2010, Borge Hotell, Tønsberg

Mer informasjon senere

7.Teori II (24 timer)

Kursleder: **Prof. Dr.Hilarion Petzold**, Düsseldorf, grunnlegger av retningen Integrativ terapi med lang erfaring som terapeut , supervisor, foreleser og forsker.

Tid og sted: lør 9.okt. – man 11. oktober 2010, Oslo

Mer informasjon senere

Gruppekurs for utdanningsgruppe 11, 2. år, i 2009:

kursledere: **Ingunn Vatnøy** og **Heini Ringel**

20. – 23. august

19. – 22. november

Generell informasjon

For alle kurs gjelder nedenstående adresser for påmelding og informasjon.

Alle kurs har begrenset antall deltakere og må ha minimum 6.

Påmelding for alle kurs til: lotty@online.no

For nærmere informasjon om innhold og inntak kontakt Silvia Grøndahl, mobil 9511 1592, e-post: silviagrondahl@tele2.no

Alle seminarer og kurs, unntatt "markedsføringskurset" holdes på **Borge Hotell** ved Husøy, Tønsberg (tog til Tønsberg, buss til Husøy rett ved hotellet), www.hotellborge.no

Pris for kost og losji i enkeltrom med dusj: kr 790,- per døgn

INTEGRATIV TERAPI OG SUPERVISJON

Livslang utvikling